

УДК 377.018.43:316.77(045)

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-4\(211\)-56-61](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-4(211)-56-61)**Кулішов Володимир Сергійович,**

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки, психології та менеджменту,
Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти
ДЗВО «УМО» НАПН України, Україна

Kulishov Volodymyr,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Pedagogy, Psychology and Management,
Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education SIHE "UEM" NAES of Ukraine,
Ukraine

E-mail: kulishov_04@ukr.net**ORCID iD** <https://orcid.org/0000-0003-3262-796X>**Чертів Владислав Ізорович,**

викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту,
Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти
ДЗВО «УМО» НАПН України, Україна

Chertov Vladyslav,

Teacher of the Department of Pedagogy, Psychology and Management, Bila Tserkva Institute of
Continuous Professional Education SIHE "UEM" NAES of Ukraine, Ukraine

E-mail: certovvladyslav425@gmail.com**ORCID iD** <https://orcid.org/0009-0004-2031-4979>

ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

A Присвячено теоретичним і практичним аспектам організації професійної комунікації педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти в умовах дистанційного навчання. Обґрунтовано теоретичні засади професійно-педагогічної комунікації, доведено, що професійна комунікація педагога є важливим складником його професійно-особистісного розвитку та описано можливості, що сьогодні створені для професійної комунікації педагогів в умовах дистанційного навчання. Проаналізовано досвід Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти з питань організації професійної комунікації педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти як на курсах підвищення кваліфікації (формальна освіта), так і в міжкурсовий період (неформальна та інформальна освіта) в умовах дистанційного навчання.

Ключові слова: професійна комунікація; педагоги закладів професійної (професійно-технічної) освіти; професійно-особистісний розвиток; дистанційне навчання; формальна, неформальна та інформальна освіта

Professional communication of teachers of vocational education institutions in distance learning conditions

S This article is devoted to the theoretical and practical aspects of the organization of professional communication by teachers of vocational education institutions under the conditions of distance learning. The author notes that an important component of the professional and personal development of teachers in the conditions of distance learning is their properly organized professional communication. It creates opportunities for acquiring new knowledge, sharing experiences, forming new abilities and skills, promoting advanced pedagogical experience, and realizing individual professional opportunities for teachers. The theoretical foundations of professional and pedagogical communication are substantiated. The opportunities created today for the professional communication of teachers in the conditions of distance learning are described. The author determined that professional communication is actually the basis of a teacher's professional activity. The level of its organization depends on the quality of the educational process, the psychological microclimate in the class, the quality of the teacher's preparation for classes, the level of the teacher's understanding of modern educational trends, and innovations in the subject (profession). The article presents the experience of Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education as for the organization professional communication of teachers of vocational education institutions both in advanced training courses (formal education) and in the period between courses (non-formal and informal education) in the conditions of distance learning. Possibilities for professional communication of teachers are presented through access to the resources of the Digital Library of the institute and profiles of scientific and pedagogical workers in scientific and scientometric databases; participation in mass scientific and practical events of various levels conducted by the departments of the institute; participation in short-term competence-oriented thematic advanced training courses; participation in the work of virtual rubrics for non-formal and informal education and professional development of the teacher.

Keywords: professional communication; teachers of vocational education institutions; professional and personal development; distance learning; formal, non-formal and informal education

Актуальність проблеми. Реалії сьогодення, пов'язані з COVID-19, воєнним станом та іншими кризовими моментами у житті країни, зумовлюють систему вітчизняної освіти шукати шляхи для реалізації освітнього процесу та оптимізації діяльності всіх його учасників. У зв'язку з цим, невід'ємним складником сучасних освітніх реалій стало дистанційне навчання – сукупність інформаційних технологій і методик викладання, що передбачають здобуття освіти без фізичної присутності здобувачів у закладі освіти. Відмінною рисою дистанційного навчання є використання синхронного режиму – при якому здобувачі освіти працюють разом із педагогами закладу наживо, використовуючи засоби та технічні рішення зв'язку в реальному часі, дотримуючись встановленого закладом освіти розкладу занять [2].

Перехід закладів освіти на дистанційний формат навчання став своєрідним викликом для педагогічних працівників закладів освіти та водночас виявив низку прогалин на рівні організації та проведення освітнього процесу в онлайн-режимі, розробленні відповідного навчально-методичного забезпечення онлайн-занять, організації зворотного зв'язку із здобувачами освіти у дистанційному режимі тощо. Означені проблеми зумовили пошук нових, нетрадиційних підходів до організації професійно-особистісного розвитку сучасних педагогів, підвищення рівня їхньої цифрової та науково-методичної компетентності.

За Н. Білик, «перспективою розвитку дистанційного навчання в системі післядипломної педагогічної освіти України є потреба нагального вирішення його забезпечення за такими напрямками: управлінсько-організаційним; матеріально-технічним; фінансовим; кадровим; науково-методичним. Це дасть можливість із урахуванням специфіки дистанційного навчання забезпечити його просування на освітньому ринку та ринку праці» [1, с. 298–299].

Важливим складником професійно-особистісного розвитку педагогів в умовах дистанційного навчання є правильно організована їхня професійна комунікація, що створює можливості для отримання нових знань, обміну досвідом, формування нових умінь і навичок, просування перспективного педагогічного досвіду та реалізації індивідуальних професійних можливостей педагогів.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Теоретичні та практичні аспекти професійної комунікації педагогів у різний час були предметом досліджень низки вітчизняних учених, зокрема: процеси сприймання і розуміння у системі педагогічної комунікації вивчали О. Бодальов, С. Кондратьєв, В. Куніцина, В. Роздобудько; сучасні орієнтири педагогічної комунікації представлені у дослідженнях М. Андріанова, М. Битянова, Н. Волкової, А. Леонтьєва, В. Семиченко; професійна комунікація педагога крізь призму розвитку його педагогічної майстерності представлена у роботах Н. Білик, І. Зязюна, І. Кривоноса, В. Моргуна, Н. Тарасевич та ін.

За свідченням Н. Білик, «для ефективної комунікації необхідне досягнення взаєморозуміння партнерів і розуміння ситуації та предмета спілкування. Комунікативна компетентність – це здатність встановлювати та підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, система внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації в певному колі ситуацій міжособистісної взаємодії» [7, с. 198].

Мета статті: проаналізувати можливості для професійної комунікації педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти в умовах дистанційного навчання.

Викладення основного матеріалу. Професійно-педагогічна комунікація – система безпосередніх чи опосередкованих зв'язків, взаємодій педагога, що реалізуються за допомогою вербальних і невербальних засобів, засобів комп'ютерної комунікації з метою взаємообміну інформацією, моделювання й управління процесом комунікації, регулювання педагогічних відносин. Професійно-педагогічна комунікація є основною формою педагогічного процесу, продуктивність якого обумовлюється цілями й цінностями спілкування, прийнятими всіма його суб'єктами за норму індивідуальної поведінки. Розгортається вона у процесі спільної комунікативної діяльності людей (суб'єкт-суб'єктної взаємодії), опосередкованої взаємообміном інформацією, за якої кожен із його учасників засвоює загальнолюдський досвід, суспільні, педагогічні, комунікативні, моральні та інші цінності, знання і способи комунікативної діяльності, виявляє, розкриває і розвиває власні

психічні якості, формується як особистість і як суб'єкт комунікації [3, с. 8].

О. Жирун зазначає, що професійно-педагогічна комунікація належить до так званих соціономічних видів діяльності, де спілкування зі сторони, що супроводжує трудову діяльність, перетворюється на професійно значущу. Це зумовлює необхідність розгляду комунікативної сторони професійно-педагогічної діяльності, зважаючи на те, що спілкування виступає і як засіб розв'язання освітніх завдань, і як соціально-психологічне забезпечення освітнього процесу, і як спосіб організації взаємостосунків у системі «педагог-педагог», «педагог-учень» [4, с. 100].

Отже, як бачимо професійна комунікація є фактично основою професійної діяльності педагога, від рівня організації якої залежить якість освітнього процесу, психологічний мікроклімат на занятті, якість підготовки педагога до занять, рівень розуміння педагогом сучасних освітніх тенденцій, новачій предмету (професії) тощо.

В умовах дистанційного формату навчання змінюються підходи до професійно-особистісного розвитку педагога, а отже, й до організації професійної комунікації педагогів як на курсах підвищення кваліфікації (формальна освіта), так і в міжкурсовий період (неформальна та інформальна освіта).

Результати дослідження. У Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти (далі – БІНПО) для організації професійної комунікації педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти використовуються технології змішаного навчання. Технології змішаного навчання використовуються в освітньому процесі для максимально легкого доступу до навчально-методичних матеріалів, електронних навчальних курсів, освітніх ресурсів науково-педагогічних працівників. Отже, відбувається оновлення змісту навчання і застосування сучасних цифрових та інноваційних освітніх технологій для забезпечення якості освіти та освітніх послуг. У результаті слухачі курсів підвищення кваліфікації мають можливість самостійно контролювати шлях, час, місце і темп навчання в межах асинхронної та синхронної взаємодії. Відбувається своєрідне поєднання традиційного, самостійного та онлайн-навчання, як різновид гібридної методики. Реалізація здійснюється за допомогою Self-blend моделі змішаного навчання БІНПО.

Сильними сторонами змішаного навчання для педагога з метою організації його професійної комунікації є:

- більше контролю над часом, місцем і швидкістю навчання;
- планування часу для самостійного навчання, як розвиток самоменджменту педагога;
- розвиток комунікативної компетентності через створені умови для самостійної роботи із джерелами інформації, навчальними ресурсами, а також для взаємодії між самими слухачами курсів;
- наявність достатньої кількості часу на досягнення визначених результатів навчання саме стільки, скільки це необхідно кожному;
- поєднання синхронного та асинхронного навчання, що розвиває вміння складання індивідуального графіка навчання;
- автономія, тобто можливість вибрати індивідуальний темп навчання за індивідуальною освітньою траєкторією;
- розвиток м'яких навичок, пов'язаних із упевненістю у власних силах, цілеспрямованістю, вмінням самостійно вчитися, лідерством і командною роботою;
- можливість навчання без відриву від виробництва;
- опанування навиків застосування технологій змішаного навчання, дистанційних та інформаційно-цифрових технологій;
- обрання зручного алгоритму реалізації змішаного навчання.

Підтримка професійної комунікації педагогів здійснюється не лише шляхом опрацювання збережених навчальних матеріалів, а й шляхом виконання завдань, реалізації контрольних заходів, навчальної взаємодії. Окрема увага приділяється доступу замовників освітніх послуг до онлайн-матеріалів за допомогою різних пристроїв (ПК, ноутбук, планшет, смартфон).

Серед можливостей, які нині пропонуються для організації професійної комунікації педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти у міжкурсовий період підвищення кваліфікації у БІНПО, варто відмітити:

- доступ до ресурсів Цифрової бібліотеки БІНПО, репозитарію БІНПО в Електронній бібліотеці НАПН України та профілів науково-педагогічних працівників у наукових і наукометричних базах даних;

– участь у масових науково-практичних заходах різних рівнів, які проводять кафедри БІНПО;

– участь у короткострокових компетентнісно зорієнтованих тематичних курсах підвищення кваліфікації;

– участь у роботі віртуальних рубрик для неформальної та інформальної освіти і професійного розвитку педагога.

Окреслені вище можливості для професійної комунікації педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти у міжкурсовий період підвищення кваліфікації проаналізуємо детальніше.

В умовах воєнного стану та обмеженого доступу до живого професійного спілкування педагогів важливу роль відіграють розширені можливості користування електронними освітніми ресурсами та науковими репозитаріями, оскільки питання достовірності інформації, яка потоком розповсюджується глобальною мережею Інтернет є актуальним. Нині цифрова бібліотека БІНПО надає широкі можливості для реалізації інформальної освіти. Педагоги мають можливість отримання повного, якісного

й оперативного бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування у відповідності до їхніх інформаційних і професійних запитів. Інституційний репозитарій, який постійно поповнюється, містить багато корисної та цікавої інформації для професійної комунікації, розвитку фахових компетентностей, розширення науково-методичного світогляду педагогів на базі БІНПО.

Для організації професійної комунікації педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти у щорічному Плані роботи БІНПО передбачено проведення низки масових науково-практичних заходів, зокрема: Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, три всеукраїнських науково-практичних інтернет-конференцій, циклу регіональних науково-практичних семінарів спільно з обласними Навчально-методичними центрами професійно-технічної освіти [6].

Так, кафедрою педагогіки, психології та менеджменту БІНПО 15 грудня 2022 року було проведено VIII Міжнародну науково-практичну інтернет-конференцію «Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих у системі неперервної освіти» (рис. 1):

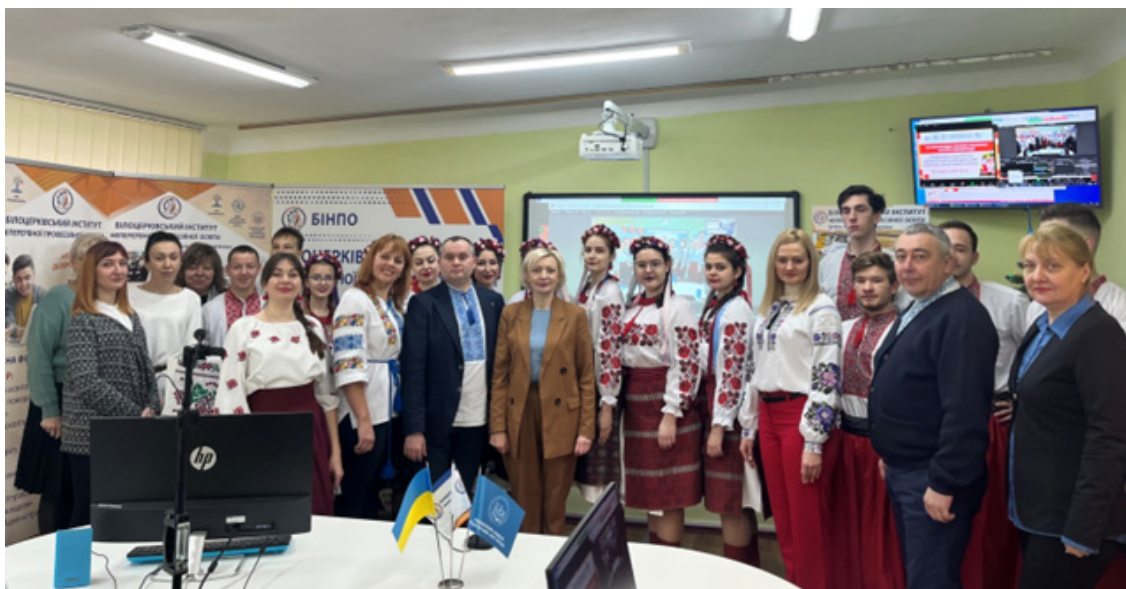

Рис. 1. VIII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Психолого-педагогічні аспекти навчання дорослих у системі неперервної освіти»

Конференцію було проведено сумісно з Філією АТ «НЦПК «Өрлеу» ІІР ІІІ у Жамбильській області (Казахстан), Тбіліським центром із підготовки й перепідготовки водіїв автотранспорту (Грузія), Національним університетом «Запорізька політехніка», Університетом Григорія Сковороди в

Переяславі. У конференції брали участь педагоги закладів професійної (професійно-технічної) освіти із 12 областей України (Дніпропетровська, Київська, Рівненська, Чернігівська, Запорізька, Сумська, Миколаївська, Черкаська, Вінницька, Донецька, Кіровоградська, Івано-Франківська) та

7 країн світу – США, Казахстан, Словаччина, Чехія, Грузія, Нідерланди, Україна. У ході конференції було обговорено низку актуальних питань, пов'язаних із розвитком психолого-педагогічної компетентності педагогічних працівників в умовах воєнного стану, зарубіжним досвідом підготовки конкурентоспроможних фахівців в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти, розвитком готовності педагогічних працівників до інноваційної діяльності в системі неперервної освіти, організацією процесу навчання та виховання на гуманістичних засадах, удосконаленням сучасних моделей підвищення кваліфікації педагогічних працівників в умовах сталого розвитку, психологічним супроводом освіти дорослого населення в умовах воєнного стану, використанням відкритого контенту, відкритих освітніх ресурсів для розвитку ключових компетентностей замовників освітніх послуг.

Педагогічні працівники закладів професійної (професійно-технічної) освіти активно долучаються до професійної комунікації, обміну досвідом і до представлення власних наукових і навчально-методичних розробок у рамках регіональних науково-практичних семінарів, які щорічно організовує кожна кафедра БІНПО сумісно з обласними Навчально-методичними центрами професійно-технічної освіти. Такі заходи дозволяють залучити досвідчених педагогічних працівників провідних закладів професійної (професійно-технічної) освіти України до обміну досвідом щодо актуальних питань планування, організації та супроводу освітнього процесу в закладах освіти. Для педагогів – це унікальна нагода опублікувати особисті розробки в електронних або друкованих виданнях і разом із свідомством про підвищення кваліфікації отримати сертифікат учасника масового науково-практичного заходу із відповідною кількістю кредитів, що стане конкурентною перевагою для педагога під час чергової атестації чи сертифікації [8].

Професійна комунікація педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти має також місце у рамках організації короткострокових тематичних курсів підвищення кваліфікації у БІНПО, що забезпечують:

– набуття додаткових фахових компетентностей, які відповідають суспільним, особистим потребам і викликам ринку праці;

– подолання розриву між професійно-кваліфікаційним дисбалансом попиту на професійні кваліфікації й компетентності та пропозиції;

– підвищення кваліфікації здобувачів професійних кваліфікацій, працюючого та незайнятого населення;

– розвиток Soft Skills.

У 2022/2023 н.р. науково-педагогічні працівники кафедри педагогіки, психології та менеджменту БІНПО запропонували короткострокові курси підвищення кваліфікації за понад 10 актуальними темами:

– «Психологічне благополуччя»;

– «Інноваційні технології та методики педагогічного спілкування у системі фахової підготовки»;

– «Формування особистого бренду педагога»;

– «Інноваційні технології профілактики та подолання конфліктів учасників освітнього процесу»;

– «Ефективні методики самопізнання та самопрезентації на шляху до професійного розвитку»

– «Рефлексивне управління: можливості розвитку та захисту учасників освітнього процесу»;

– «Застосування здоров'язбережувальних технологій в освітньому процесі закладів професійної освіти»;

– «Інноваційні форми та методи корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки»;

– «Проектно-технологічна діяльність в освітньому середовищі закладу професійної освіти»;

– «Дуальна форма навчання як складник соціального партнерства у закладах професійної (професійно-технічної) освіти»;

– «Технології запобігання булінгу і дискримінації учасників освітнього процесу».

Прагнення педагога закладу професійної (професійно-технічної) освіти до самоосвіти з метою підвищення свого особистісного та професійного рівня систематично підтримується складниками Єдиної освітньо-цифрової екосистеми БІНПО. Так, для професійної комунікації педагогів у БІНПО успішно функціонують віртуальні рубрики для неформальної та інформальної освіти

і професійного розвитку педагога: онлайн-центр психологічної підтримки «ReVita», Школа лідерів професійної освіти, Студія корпоративного тимбілдингу, Професійний дидактикум, Менеджмент як мистецтво управління, Школа педагогічного коучингу, Онлайн-академія цифрових технологій, Віртуальна книжкова полиця, Марафон безпеки, Академічна доброчесність БІНПО [5]. Основна перевага користування рубриками – доступність 24/7 на офіційному сайті БІНПО (<https://binpo.com.ua/iedyna-osvitno-tsyfrova-ekosystema/>) та систематичне оновлення матеріалів рубрик актуальною інформацією у відповідності до запитів замовників освітніх послуг.

Висновки. Отже, професійна комунікація педагога закладу професійної (професійно-технічної) освіти – важливий складник його професійно-особистісного розвитку та один із способів становлення професійної ідентичності педагога, що забезпечується низкою можливостей, які сьогодні створені у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти в умовах дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Білик Н. І. Перспектива розвитку дистанційного навчання в післядипломній педагогічній освіті. *Perspectives of world science and education* : abstracts of the 8th International scientific and practical conference. Osaka, Japan : CPN Publishing Group, 2020. P. 291–300. URL: <http://sci-conf.com.ua>.
2. Вільна енциклопедія «Вікіпедія». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Дистанційне_навчання
3. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. 256 с.
4. Жирун О. А. Педагогічна комунікація в аспекті професійної ідентичності. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2010. Вип. 1. С. 100–104.
5. Звіт про діяльність Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти за 2022 рік / наук. ред., упоряд. В. В. Сидоренко. Біла Церква : БІНПО, 2022. 306 с. URL: https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/Зв_т_2022_1.pdf
6. План роботи Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти на 2023 рік / наук. ред., упоряд. В. В. Сидоренко. Біла Церква : БІНПО, 2022. 148 с. URL: <https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/план-2023-2.pdf>
7. Bilyk N. I. Communicative competence as a professional quality of teacher for general secondary education. *Theory and practice of introduction of competence approach to higher education in Ukraine* : monograph / eds.: S. T. Zolotukhina, I. M. Trubavina. Vienna : Premier Publishing, 2019. P. 191–201.
8. Kulishov V. S., Skyba Y. A., Yermolenko A. B., Shevchuk S. S., Shchypyska T. P. Development of Scientific and Methodical Competence of Teachers of Vocational Education Institutions. *Propósitos y Representaciones*. 2021. Vol. 9, SPE (2). e994. URL: <http://revistas.usil.edu.pe/index.php/pyr/article/view/994>

References

1. Bilyk, N. I. (2020). Perspektyva rozvytku dystantsiinoho navchannia v pislidiplomnii pedahohichnii osviti [Prospects for the development of distance learning in postgraduate pedagogical education]. In *Perspectives of world science and education: abstracts of the 8th International scientific and practical conference* (pp. 291-300). Osaka, Japan: CPN Publishing Group. Retrieved from <http://sci-conf.com.ua> [in Ukrainian].
2. *Vilna entsyklopediia «Vikipediia» [The free encyclopedia "Wikipedia"]*. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Дистанційне_навчання [in Ukrainian].
3. Volkova, N. P. (2006). *Profesiino-pedahohichna komunikatsiia [Professional and pedagogical communication]: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].
4. Zhyrun, O. A. (2010). Pedahohichna komunikatsiia v aspekti profesiinoi identychnosti [Pedagogical communication in the aspect of professional identity]. *Visnyk NTUU «KPI». Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika [Bulletin of NTUU "KPI". Philosophy. Psychology. Pedagogy]*, 1, 100-104 [in Ukrainian].
5. Sydorenko, V. V. (Comp.). (2022). *Zvit pro diialnist Bilotserkivskoho instytutu neperervnoi profesiinoi osvity za 2022 rik [Report on the activities of Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education for 2022]*. Bila Tserkva. Retrieved from https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/Зв_т_2022_1.pdf [in Ukrainian].
6. Sydorenko, V. V. (Comp.). (2022). *Plan roboty Bilotserkivskoho instytutu neperervnoyi profesiynoyi osvity na 2023 rik [Work plan of Bila Tserkva Institute of Continuous Professional Education for 2023]*. Bila Tserkva. Retrieved from <https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/план-2023-2.pdf> [in Ukrainian].
7. Bilyk, N. I. (2019). Communicative competence as a professional quality of teacher for general secondary education. In S. T. Zolotukhina, & I. M. Trubavina (Eds.), *Theory and practice of introduction of competence approach to higher education in Ukraine: monograph* (pp. 191-201). Vienna: Premier Publishing.
8. Kulishov, V. S., Skyba, Y. A., Yermolenko, A. B., Shevchuk, S. S., & Shchypyska, T. P. (2021). Development of Scientific and Methodical Competence of Teachers of Vocational Education Institutions. *Propósitos y Representaciones*, 9 (2), e994. Retrieved from <http://revistas.usil.edu.pe/index.php/pyr/article/view/994>.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 19.06.2023